

TÜRK KADINININ MUHTARLIK VE KÖY İHTİYAR HEYETLERİNE SEÇME SEÇİLME HAKKINI KAZANMASI VE TÜRKİYE’NİN İLK KADIN MUHTARI GÜL ESİN (HANIM)

Günver GÜNEŞ*

Özet

Kadının sosyal, ekonomik ve özellikle de siyasal yaşantıya etkili bir biçimde katılımında yaşanan güçlükler tartışılan bir meseledir. Türk Devrimi sürecinde modern yaşamın simgesi olarak kadınların öne çıkarıldığı hep söylenegelmiştir. Modern bir toplum oluşturma çabasındaki Cumhuriyet ideolojisi, kadın hakları konusunda ciddi bir zihniyet ve bakış açısı değişikliği ortaya koymuştu. Dolayısıyla, Türk kadınının siyasal boyutta temsili-nin Cumhuriyet rejimi sonrasında ivme kazandığı iddia edilebilir.

Türk kadını, yeni rejimin kendilerine tanımış olduğu fırsatın bilinci içerisinde, sağlanan olanaklardan mümkün olduğunca yararlanma yoluna gitmiş ve 1930 ve 1934 yıllarındaki düzenlemelerle siyasal alanda söz sahibi olmuştur. Çağdaşlaşmanın gereği olarak atılan bu adımlar içinde, 1933 yılında köy muhtarı ve köy ihtiyar heyetlerine kadınların da seçilme hakkını kazanması, bu süreçte önemli bir dönemeçtir.

Aydın İli Demircidere Köyünde yapılan seçimler sonrasında, Türkiye’nin ilk kadın muhtarı olma özelliğine sahip Gül Hanım, Türk kadınının yeteneklerini, siyasal haklarını ve siyasal yaşamdaki yerini sergilemesine/sergileyebilmesine dair iyi bir örnektir.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Cumhuriyet Dönemi, Seçme/Seçilme Hakkı, Muhtar, Gül Hanım.

GAINING THE ELECTORATE RIGHTS OF TURKISH WOMEN AS THE CHIEF AND A MEMBER OF VILLAGE ASSEMBLY AND THE FIRST FEMALE VILLAGE CHIEF OF TURKEY: GÜL ESİN (HANIM)

* Yrd. Doç. Dr ., Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Aydın. (ggunes65@gmail.com)

Abstract

Women's joining effectively to social, economic and especially political life has been a matter to be argued. In the process of Turkish Revolution, it is always declared that women were brought forward as the symbol of modern life. Republican ideology that aimed to form a modern society, introduced radical changes in mentality and a new point of view in women rights. So, it can be claimed that representation of Turkish women in politics gained momentum after Republican regime.

Turkish women who were aware of the rights that had been given by the new regime, benefited as far as possible from the opportunities, and they had a right in political life thanks to the innovations in 1930 and 1934. It is the turning point in this process that there were innovations for modernity one of which was electorate rights of women to become the chief and a member of village assembly in 1933.

After the election in Aydın Province- Demircidere Village, Gül Hanım who became the first chief of a village was a good example for capability of Turkish women, their rights in politics and positions in political life.

Key words: *Aydın, Republic Era, Electoral Rights, Chief, Gül Hanım.*

Giriş

II. Meşrutiyetten itibaren sosyal yardım amaçlı derneklerin kadın kollarında hanımların etkin görevler aldıkları ve çok değerli hizmetler yaptıkları bilinmektedir. Özellikle savaş yıllarında gösterilen çabalar her türlü takdirin üzerindedir. Cumhuriyete kadar Türk kadınının siyasal alanda pek bir hak talebine gitmediği, ancak kendilerini yetiştirebilecekleri alanlarda yer alarak mücadelelerini sürdürdükleri görülür. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine paralel olarak gerek fikri ve sosyal alanlarda, gerekse çalışma hayatına atılmasıyla ekonomik alanda kendi haklarını savunabilecek konuma ve bilgiye ulaşmak konusunda gösterdikleri çabalar sonucunda siyasal alanda da yer alma istekleri Cumhuriyetin ilk yıllarında belirmeye başlamıştır. Yeni rejimde bu açılıma çok mesafeli değildi. Cumhuriyetin ilanı sonrasında gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının sağlanması kadının toplumsal yaşam içindeki konumunu daha da sağlamlaştırmıştır¹.

Ülkemizde kadın hakları konusunda en büyük gelişme Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Bunda şüphesiz ki Mustafa Kemal Atatürk'ün rolü büyüktür. Türkiye cumhuriyeti'nin ilk yıllarında kadın hareketi için belki de en öncelikli konu siyasi haklarına kavuşması idi.

1 Bkz; Serpil Çakır, "Siyasal Yaşam Katılım Mücadelesinde Türk Kadını", *Kadınlar ve Siyasal Yaşam*, İstanbul, 1991, s.131-141.

Türk kadını siyasal hayata ilk adımını, Cumhuriyet'in 7. yılında 5 Nisan 1930 günü attı. 1930 öncesi ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan kadınlara oy hakkı verilmesi yönündeki düşüncenin gittikçe güçlenmesi ve TBMM'de taraftar bulması üzerine meclise sevk edilen "Yeni Belediyeler Yasası" ile ilk adım atıldı. Ve 1930 yılında 1580 sayılı yasa ile Türk kadınına ilk kez Cumhuriyet rejimi belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır². Siyasal kazanım mücadelesi 30 Nisan 1930'da kadınlara bir defaya mahsus olarak belediye seçimlerinde oy hakkının tanınmasının ardından bu deneyimin getirdiği yeni bir içerikle devam etmiştir. 26 Ekim 1933'te köy kanunun da yapılan değişiklik ile kadınlara köylerde muhtarlık ve köy ihtiyar heyeti seçimlerinde seçme seçilme hakkı verilmiştir. Bu yenilikle Türkiye'de seçilme hakkını kullanan ilk kadınlar, köy muhtarlıklarına ve ihtiyar heyetlerine seçilen köylü kadınlar olmuşlardır.

5 Aralık 1934'te ise ülkedeki tüm kadınları heyecanlandıracak büyük bir gelişme oldu. İsmet İnönü ve 191 arkadaşının teklifiyle anayasanın bazı maddeleri değiştirilerek Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan önerge meclis tarafından kabul edilmiştir³.

Türk Kadınının Muhtar ve İhtiyar Heyetine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması

Türk kadınının kazandığı siyasal haklar arasında diğer ikisi kadar önemli olmasına rağmen muhtarlık ve köy ihtiyar heyetine seçme seçilme hakkını kazanması üzerinde araştırmacılar fazlaca durmamışlar, konuya yeterince ilgi göstermemişlerdir. Oysa cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğunun kırsal alanda ve köylerde yaşamakta olduğu düşünüldüğünde söz konusu siyasal katılım hakkının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır.

442 sayılı köy kanunun 20 ve 30. maddelerinin değiştirilmesi hakkında Dahiliye Vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 20 Ekim 1933'te meclise gönderilen kanun layihası mecliste milletvekillerinin tamamı tarafından kabul görmesinin ardından yeniden düzenlenerek Dahiliye Encümenine havale edilmiştir. Kanun değişikliği ile ilgili meclis görüşmeleri sırasında ilk sözü alan Dahiliye Vekili Muğla mebusu Şükrü (Kaya) Bey kanun değişikliğini İnkılap ve Cumhuriyet'in esaslı temellerine konulan yeni bir taş olarak tanımladıktan sonra şu konuşmayı gerçekleştirmiştir.

"Türk kadını, tarihin ilk devirlerinden beri daima faziletin, cesaretin, şecaatin ve aynı zamanda yurt sevgisinin sıcak bir kaynağı olmuştur. Eğer Türk çocukları tarihte

2 Yasanın belediye seçimlerinde oy kullanma ve Belediye Meclisine üye olma şartlarını kapsayan 23 ve 24. maddelerindeki kadın-erkek ayrımı kaldırılmıştır. Belediye Kanununda Kadınlarla İlgili Değişiklik İçin bkz; TBMM Zabıt Ceridesi, C.17, Devre:3, İçtima:3, 30 Nisan 1930, s.s.3-10, Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Ankara 1968, s.256. Afet İnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, Ankara 1981, s.11. Afet İnan, *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*, Ankara 1964, s.128.

3 Değişiklik için bkz; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:IV, İçtima, IV, Cilt:25, s.S.82-84, *Düstur*, Tertip:3, C.16, s.36. Afet İnan, *Atatürk Hakkında...*, s.333.

büyük şerefler kazanmışlarsa ve diğer milletler arasında şerefraz olmuşlarsa emin olunuz ki bu ana kucağında aldığı terbiye sayesinde olmuştur. Eğer Türk çocuğu zinde ve sıhhatli ise güçlü ve kuvvetli ise emin olunuz ki bu anasının damarlarında cevlan eden kanın temizliği ve terbiyesinin sağlamlığındandır. Eğer Türk çocuğu tarihte en yüksek seciyeli bir insan olarak tanınmışsa eğer Türk çocuğu dünya da en yüksek insaniyetperver olarak tanınmışsa emin olunuz ki ana kucağında aldığı şefkatten mülhem olmuştur. Türk kadınının mazisini saymak malumu ilam kabilinden bir şey olur. Kendisi evimizin müdürüdür. Köy de de köy iktisadiyatının müdürü odur. Her hangi bir köye giderseniz en evvel karşınıza köyün iktisadiyatını idare edenin kadın olduğunu görürsünüz. Kadına evinde olduğu gibi belediyelerde olduğu gibi, köylerde de idare hakkını vermek bir vazifedir. Ona köyde muhtar olmak ve muhtar intihap etmek hakkını vermekle kendisine karşı bir şükran eseri göstermiyoruz. Kendisinin zaten ve tabiaten haiz olduğu hakkını kanunen ifade etmiş oluyoruz. Bu köy kanunu hakkında göstereceğimiz alaka Türk kadını için şurada diktiğimiz abideden daha güzel, daha insani bir abide olacaktır. Kanunun heyet-i umumiyesi Türk kadınına köylerde de haklarını veren bir kanundur.”⁴

Köy Kanununda mecliste yapılacak değişikliklerle ilgili başkanlığını Kazım Paşanın yaptığı toplantının ikinci oturumunda söz alan Kütahya mebusu Recep (Peker) Bey kadınların muhtar ve köy ihtiyar heyetlerine seçilebilmesi için hazırlanan değişiklik lehine uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının önemli bir bölümü kadınların cumhuriyet idaresinde kazandığı siyasal hakları üzerinedir. Yeni hazırlanan kanunun ruhunu çok iyi betimler; “Cumhuriyet devrinde kadın intihaba iştirak hakkını fiilen kazanmıştır. Vazı kanunun çekirdeği olan CHF bugünkü idaresiyle Türk kadınına belediye intihaplarında erkek vatandaşlarıyla beraber rey vermek hakkını tanımakla idari, siyasi bir vazifeye şahit olmak noktasından birçok memleketlerde olmayan büyük bir hakkı fiilen vermiş bulunuyor. ... Belediye intihabı demek Türk kadın vatandaşlarının yalnız şehir ve kasabalarda oturanların kendi oturdukları şehrin idaresine ait olan tesisleri ve kararları fiilen ifa edecek bir vazife ve role sahip olması demektir. Bugün köylerde oturan Türk kadınlarına da kanun da yazılı hakları fiili surette vermiş bulunuyoruz. Teklif edilen kanun Türkiye’de köy kadınlarına dahi, bir iki sene evvel şehir kadınlarına verilmiş olan hakkın verilmesinden ibarettir. Türk kadınının bilhassa köylerde oturan Türk kadınının meziyetleri üzerinde saatlerce, günlerce söylene de bitmeyecek ciltlerle nutuklara sığmayacak surette yüksek evsaf ve kabiliyetlerinin fiili hayatta da tesirini temin etmek noktasından köylü kadınlarımızın vaziyetleri bariz bir fark arz ediyordu. Rejim ne olursa olsun Türk kadını köyün iktisadi hayatında yaşayışının fiili tesirini gösteren bir unsurdur. Türk kadını köyünde kendi mevcudiyetini köyün iktisadi hayatında, köyün içtimai hayatında her ileri duruş ve yaşayışında fiilen tesirini ika etmekte olan bir esasi unsur idi. Hiçbir devrin geri telakkileri Türk köylü kadınının bulunduğu muntikadan kendi dimağının, ahlakının cemiyet üzerindeki kabiliyet ve tesirinin nüfuzunu göstermekten onu fiilen men etmemiş, edememiştir. İçinde yaşadığımız cumhuriyet devrinde Türk kadını bütün vatandaşların sahip olduğu kanuni hak ve hürriyetlerin kendisine verdiği imkan yollarından bu tesiri daha

4 Köy Kanununun 20. ve 30. maddelerinin değiştirilmesi hakkında 17178 numaralı kanun layihası ve Dâhiliye Encümeni mazbatası, TBMM Zabıt Ceridesi, C.17, Devre.4, İçtima:2, 76. Birleşim, 26-10-1933, s.48.

çok belli, daha ziyade izhar edecek vaziyete gelmişti. İşte bu kanun köy kadınlarının yeni kanunda zikredilmiş olan esasları yazılı şartlar altında idaresini tanzim edecektir. Bu kanun onu yalnız içtimai sahada ve şahsi kabiliyet sahasında bırakmaktan çıkarıyor. Onu dimağıyla köyünün umumi hareketleriyle alakadar edecek fülen nafiz olacak bir meokie getirmiş bulunuyor... Biz belediye intihabatında Türk kadınına şehir ve kasabalarda reye iştirak haklarını kendilerine vermek suretiyle iki, iki buçuk milyon kadar vatandaşın şehirlerin siyasi ve idari hayatında tesirlerini tanımıştık. Bu kanunu kabul ettiğimiz takdirde, küsuratı nazarı itibare almamak şartıyla yuvarlak olarak beş milyon Türk vatandaşı kadının idari ve siyasi nüfuzunu bulunduğu sahada kullanabilmesini temin etmiş oluyoruz. Bu itibarla Onuncu Cumhuriyet bayramına girdiğimiz gün hükümetin yerinde yaptığı teklif heyet-i celilenizin de tasvibiyle kanuniyet kesbedecek olursa Türkiye’de Türk kadınlığı için büyük bir iş yapılmış ve inkılâp namuna bu yolda büyük bir safha atlatılmış olacaktır.”⁵

Recep Bey’in konuşmasının devamı daha gündeme gelmemiş olan kadınların mebus seçme ve seçilme hakları iledir. “ Türk kadının içtimai, idari, aileye ait medeni hukuka bütün vaziyet ve vazifeleriyle iştirak hakkını bundan evvelki kanunlarla tanımış bulunuyoruz. Ancak mebus olmak ve mebus intihap etmek hakkı noktasından biraz geri kalmış oluyor. Tabii bu da BMM’nin ve onun çalışmasına yardımcı olan mekanizmaların zamanında yapacağı tetkiklerden sonra varacakları netice ve karara tabi olacaktır. Biz bu meclisin büyük bir ekseriyetini teşkil eden CHF düşünceleri nokta-i nazarından esasen Türkiye’de kadının mebus olmak hakkını prensip olarak kabul etmiş bulunuyoruz. Yalnız onun zamanını ve derecesini tensip ve tespit için vaazi kanunun koyacağı hükümleri beklemek lazımdır. Fırka programı bu nokta-i nazar mütalaa ederken kadınlarımızın belediye intihaplarında geçirdikleri tecrübe devresinden sonra devlet hayatındaki müessiriyeti noktasından yapılacak tetkikler bizi bir neticeye götürecektir. İşte fırka programının derpiş ettiği tecrübe sahası, kabul buyuracağınız bu kanunla köy kadınlarını dahi ihtiva edecek bir zaman intikal ediyor. Bu suretle belediye intihabında Türk kadınlarının gösterdikleri muvaffakiyet gibi köy kadınlarının diğer sahalarda gösterecekleri muvaffakiyetlerin heyet-i mecmuasına istinaden siyasi intihaplarda mebus intihap etmek ve edilmek noktasından faaliyette bulunmak hakkını, ilk fırsattan istifade ederek kendilerine vermek hepimizin, firkanızın ve meclis-i alinin vazifesi oluyor.

Konuşmasında sık sık kadın ve erkek eşitliğine atıfta bulunan Recep Bey hükümetin kadınlara getirdiği yeni hakların cumhuriyetin çağdaş bir toplum yaratma idealinin sonucu olduğunu dile getirmiştir. Gaziantep mebusu Reşit Bey’in sorusu ihtiyar sözcüğünün doğru kullanılıp kullanılmamasına yönelik olmuş, bu çerçevede Dâhiliye Vekili Şükrü (Kaya) Beyle kısa süreli bir polemikte yaşanmıştır⁶. Uzun uzadıya yapılan açıklamaların ardından kanunu 20. maddesi “Her köyde bir köy derneği, bir köy muhtarı, bir de ihtiyar meclisi bulunur. Köyde 24. maddeye göre

5 Recep (Peker) Bey’in Köy kanunun 20. ve 30. maddelerinin değiştirilmesi hakkında 1/784 numaralı kanun layihası ve Dahiliye Encümeni mazbatasını nedeniyle konuşması bkz; TBMM Zabıt Ceridesi, C.17, Devre:4, İctima:2, 76. Birleşim 26-10-1933, s.s.48-49.

6 Reşit Bey sorusu sırasında bir öneri de ortaya atılmış ve ihtiyar heyeti yerine “köy meclisi” ifadesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:17, Devre:4, İctima:2, 76. Birleşim, s.50.

köy muhtarını ve ihtiyar meclisi azalarını seçmeye hakkı olan kadın ve erkek köylülerin toplanmasına köy derneği derler. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azaları doğrudan doğruya köy derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilir. Köy muhtarı ihtiyar meclisinin başıdır". Şeklinde yeniden düzenlenirken, kanunun değiştirilen 30. maddesi de şu şekilde ifadesini bulmuştur. " Ana, kız, oğul, gelin, güvey ve kardeşlerin ihtiyar meclisinde aza olarak bir arada bulunmaları yasaktır. Bunların seçilmiş olduğu görülür ise içlerinden en çok sayı kazanmış olan kadın ve erkek azalıkta bırakılır. Sayıları beraber olur ise evli olan, ikisi de evli ise yaşı büyük olan, yaşları da beraber ise çocuğu çok olan tercih olunur. Çocuk adedi de beraber ise kur'a çekilerek kur'a da adı öne çıkan azalığa alınır".⁷ 20. ve 30. maddeleri değiştirilen köy kanunun uygulanması Dâhiliye ve Adliye Vekaletlerine bırakılmıştır. Kanunun uygulanması Dâhiliye ve Adliye Vekaletlerine bırakılmıştır.

Cumhuriyetin onuncu yılı kutlamalarına kısa bir süre kala 26 Ekim 1933 yılında 2349 sayılı kanunla Türk kadınları köy ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir⁸. İhtiyar heyetleri seçimlerinde kadınlara da oy hakkı verilmesinin ardından tüm Türkiye de olduğu gibi, Aydın'da da 1933 yılı sonlarında kadınlar köy ihtiyar heyetleri seçimlerine iştirak etmişlerdir. Aydın ilinde ilk defa Germencik Nahiyesine bağlı Karaağaçlı Köyünde seçme seçilme hakkına sahip kadınlar ihtiyar heyeti seçimlerinde oylarını kullanmışlardır⁹.

Ercüment Köybaşı'nın da ifade ettiği gibi kanunun çıkarılmasının ardından 12 Kasım 1933 tarihli muhtarlık seçimleriyle de resmi olarak Türkiye de ilk kadın muhtar Aydın'dan seçilmiştir¹⁰. Karpuzlu Nahiye merkezi olan Demircidere Köyünde seçimler 6 Kasım 1933 günü yapılmış ve köyde seçme ve seçilme hakkına sahip bütün kadın ve erkeklerin katılımıyla köy derneği cumhuriyet meydanında toplanan 500'e yakın kişi oylarını kullanmışlardır¹¹. Muhtarlık seçimlerine sekiz kişi katılmıştır. Sekiz kişi içerisinde tek kadın aday Gül Hanım idi.

Seçimde dönemin Çine Kaymakamı Mehmet Ali Bey'de bulunmuş ve seçim öncesi anlamlı bir konuşma yapmıştır. Mehmet Ali Bey konuşmasında "TBMM'nin son defa kabul ettiği kanunla Türk kadınlığına muhtar seçmek hakkını verdiğini izah etmiş ve yakın bir mazide kafes arkasında her türlü haktan mahrum bırakılan Türk kadınlığının Milli Mücadele senelerinde yaptığı hizmet ve fedakârlığından ve cumhuriyet idaresinin Türk kadınlığının yükselmesi hususundaki emek ve hizmetlerini" izah etmiştir. Kaymakamın bu konuşmasının ardından seçimlere geçilmiş ve Gül Hanım ittifakla köy muhtarı seçilmiştir¹².

7 Değiştirilen yeni köy kanunun 20. ve 30. maddeleri için bkz; TBMM Zabıt Ceridesi, C.17, Devre:4, İctima:2, 76. Birleşim, 26-10-1933, s.50.

8 442 sayılı sayılı köy kanununun 20 ve 30. maddelerinin değiştirilmesiyle 28-10- 1933 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

9 "Aydın'da Kadınlar Köy Muhtarı Oluyor", *Anadolu*, 6 Teşrin-i Sani 1933.

10 Ercüment Köybaşı, "12 Kasım 1933 Muhtarlık Seçimleri ve Türkiye de İlk Kadın Muhtar" *Ses*, 9 Kasım 2005, ayrıca bkz: *Ant*, 8 Teşrin-i Sani 1933.

11 *Hakimiyet-i Milliye*, 16 İkinci Teşrin 1933.

12 İzmir'deki Anadolu ve Aydın da çıkan *Ant* gazetelerinin bildirdiğine göre Gül Hanım 32 yaşında

Çine Kaymakamının Türk kadını için ifade ettiği sözler Türk Devrimi'nin de felsefesini ortaya koymaktaydı. Nitekim seçimin tamamlanmasından sonra Kaymakam Mehmet Ali Bey basına verdiği demeçlerinde de Türk Devriminin Kadını sosyal ve siyasal yaşamda nasıl öne çıkarmak istediğinin kanıtı idi. İzmir'deki Anadolu gazetesi muhabirine ilk kadın muhtarın Çine Karpuzlu'dan seçilmesi ile ilgili yaptığı açıklamada “ *Kazamız yeni kanunun tatbiki hususundaki öncülüğünden dolayı bahtiyarlık hissetmektedir. Halkımız yeni rejimin yeniliklerini severek benimsemekte ve (Türk kadınlığına benliğini tanıtan ve medeni haklarını veren cumhuriyettir) vecizesine iman etmektedir. Daha doğrusu mevcut imanı bu yeni tezahürlerle kuvvet bulmaktadır*”¹³.

Gül Hanımın muhtar seçilmesinde devrimin öne çıkardığı kadın imajının simgesel önemi gibi siyasal tercihler bir yana; kasaba halkı tarafından sevilmesi saygı görmesi ve aynı zamanda henüz erkeklerin bile doğru dürüst okuma yazma bilmediği bir dönemde okuryazar olması önemli bir etken olmuştur¹⁴.

Muhtarlık seçimi sonrası Karpuzlu'da bir de Gençler Derneği kurulmuş, kaymakam Mehmet Ali Bey'in konuşmasının ardından açılışı gerçekleştirilmiştir. Dernek avcılık, binicilik ve diğer spor dallarında faaliyet gösterecekti.

Türkiye'de ilk kadın muhtarın Aydın'ın Çine İlçesinde seçilmesi kentin tek yerel gazetesi olan Ant'ta büyük bir coşku gururla halka ilan edilmiştir. Haberin başında, inkılâbın yegane destekçisi ve ilklerini yaşayan bir şehir olan Aydın'ın bir ilke imza atmasının verdiği heyecan hemen fark edilmektedir.” Büyük inkılâbın ilk kadın muhtarı, Aydınımıza bağlı Karpuzlu Nahiyesi merkezi Demircidere Köyü Muhtarlığına Gül Hanım seçildi”¹⁵. Gazete seçim haberini verdikten sonra Gül Hanımın yeni vazifesini kutlayarak, Türk kadınlığına ve Türk matbuatına gönderdiği telgrafı yayınlamıştır¹⁶. Türkiye'nin ilk kadın Muhtarı Gül Hanımın Ant gazetesine gönderdiği telgraf şöyleydi:

Türk Kadınlığına ve Hemşerilerime Öz Yürekten Selamlar

Karpuzlu Merkez Muhtarı

İbrahim Kızı Gül

Aydın'da çıkan Ant gazetesi Gül Hanımın muhtarlığını okurlarına “Büyük inkılâbın ilk kadın muhtarı” şeklinde duyurmuştur. Daha çok kentin ilklere ve

dul, köyde namus ve ciddiyetiyle tanınan bir kadındı. Gül Hanımın en önemli özelliği dönemin gazetelerinin yazdığına göre okuma ve yazmayı bilmesi idi. *Anadolu*, 12 Teşrin-i Sani “1933. Ant, 10 Teşrin-i Sani 1933.

13 *Anadolu*, 14 Teşrin-i Sani 1933.

14 Derya Genç Acar, *Aydın Tarihinde Kadın*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2007, s.22.

15 Dönemin yerel ve ulusal basınında farklı tarihlerde yayınlanan telgraf için bkz; *Ant*, 8 Teşrin-i Sani 1933, *Anadolu*, 15 Teşrin-i Sani 1933, *Hakimiyet-i Milliye*, 16 Teşrin-i Sani 1933

16 Telgraf için bkz: *Ant*, 8 Teşrin-i Sani 1933.

yeniliklere duyarlılığına yer verilen ve çerçeve içine alınmış yazının devamında “Evet, yüksek Cumhuriyetimizi 11. yıla teslim ederken kabul edilen köy kanunu tadilatının feyizli asarı derhal barika gibi parladı; kuvveden fiile iktiran etti. Bu parlayış, bu hızlı gidiş ilk konağını güzel Aydınımızın Karpuzlu nahiyesi merkezinde kurdu. Her yenilikte ilk safı kazanmak bahtiyarlığı ile şereflenen Aydınımızın bu muvaffakiyeti de tarihin yeni bir mefharet sayfası daha açtırdı. Türk kadınlığını selamlayan, Türk hemşehrilerine saygılar sunan ilk kadın muhtar Gül Hanıma Ant’da özyürekten selamlar”¹⁷.

Gül Hanımın seçimleri kazanması ve Türkiye’nin ilk kadın muhtarı oluşu kasaba halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Bu önemli olayı kutlamak için üç gün üç gece davullar çalınarak şenlikler yapılır. Aydın ve Karpuzlu kadınları da özellikle kendi içlerinden birinin Türkiye’nin ilk kadın muhtarı seçilmesi nedeniyle büyük mutluluk duyduklarını dönemin tek yerel gazetesi olan Ant gazetesine telgraflarla bildirmişlerdir¹⁸. Çine Karpuzlu Demircidere Köyü Muhtarlığına Gül Hanımın seçilmesi ve bu sonucun onu Türkiye’de ilk kadın muhtar yapması yeni bir takım tartışmaları da beraberinde getirdi. Örneğin 15 Teşrin-i Sani 1933 tarihli Anadolu gazetesinde Menemen Kaymakamı Ali Nihat Bey Türkiye’de ilk kadın muhtarın Çine Karpuzlu’dan Gül Hanım olmadığı Menemen’den Kudret Hanımın Türkiye’de seçilen ilk kadın muhtar olduğunu belirten bir yazı yazmıştır¹⁹. Aydın’dan bu iddialara ise yanıt gecikmemiştir. Gül Hanımın ilk kadın muhtar olmadığıyla ilgili Menemen Kaymakamının iddialarına Aydın’dan verilen yanıtta Gül Hanım namına “birinin” tabirinin Kaymakam mertebesinde olan bir kişi tarafından kullanılmasının gariptendiği belirtilerek Menemenli Kudret Hanımın şecaatinden bahsedilmesinin anlaşılmadığı kaydedilmiştir. Aydın’dan Anadolu gazetesine gönderilen cevabi yazıda ayrıca “Milli Mücadele de erkeklerle yan yana harbeden, erkeklerin bile zor başaracakları birçok cephe gerisi işlerini gören kadınlarımız pek çoktur. Hem ne hacet; ordulara kumanda eden, milletlere başbuğ olan Türk kadınlarından tarih bol bol bahsediyor”. Denilmiştir.

Gül Hanımın Türkiye’de ilk kadın muhtar olup olmadığı tartışmalarına CHF’da müdahale etmiş, CHF Katib-i Umumisi Recep (Peker) Beyin Aydın CHF Vilayet İdare Heyeti aracılığıyla Gül Hanıma yolladığı telgrafta şunları ifade

17 Ant, 8 Teşrin-i Sani 1933

18 Ant, 9 Teşrin-i Sani 1933.

19 “İlk Kadın Muhtar Aydın Çine’den Değil İzmir Menemen’den Seçilmiştir”, *Anadolu*, 15 Teşrin-i Sani 1933. Tartışmalar bugün bile devam etmektedir. Yalovamız isimli web sitesinde bir kampanya ile birlikte ortaya konulan araştırmada Türkiye’nin ilk kadın muhtarının 1932-1934 yıllarında Yalova Gacık Köyünde görev yapan Meliha Manço olduğu iddia edilmektedir. Bkz: http://www.yalovamiz.com_ (Erişim: 26.08.2011). Ayrıca Anadolu’nun pek çok küçük yerleşim birimlerinde özellikle erkek nüfusun az olduğu köylerde Kadınlara muhtarlık hakkı verilmeden önce köy muhtarı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu konuda Mardin’in Midyat İlçesi Mercimekli Köyü’nde yaşayan Kahle Hanım iyi bir örnek oluşturmaktadır. Kahle Ercan isimli hanım 1915-1917 yıllarında Mercimekli’de muhtar olarak görev yapmış, bu görevini cumhuriyet döneminde de devam ettirmiştir. Bkz; Hamza Erdoğan, “Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Mercimekliden”, *Aksiyon*, sayı: 721, İstanbul, 2009, s.5.

etmiştir;²⁰

Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olmak büyük bir şereftir. Kutlu olsun! Karpuzlu Muhtarlığında erkek arkadaşlarınızdan geri kalmayan muvaffakiyetler kazanmanızı dilerim. Sizin ve aranızda aynı vazifeleri alacak bütün hemşirelerimizin fırkamızın Türk kadınının üstünlüğü hakkındaki davasına hak kazandıracak misaller vereceklerine şüphe yoktur.

CHF Katib-i Umumisi Recep

26 Ekim 1933'te Köy kanununda yapılan değişiklikle kadınlara köylerde muhtarlık ve ihtiyar heyeti seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmesinden sonra seçme ve seçilme hakkı tartışmaları ve bu konu ile ilgili haberler peş peşe basında görülmeye devam etmiştir. Haberlerin özellikle Batı Anadolu bölgesi çıkışlı olması ise bu bölgede kadınların seçme ve seçilme mücadelesinde daha aktif olduklarını göstermektedir. Seferihisar Doğanbey Nahiyesinde Agoma köyünde yapılan muhtar seçimlerinde ihtiyar heyeti azalıklarına Emine ve Fatma Hanımlar seçilmişlerdir. Tespitlerimize göre Türkiye'de Köy ihtiyar heyetlerine seçilen ilk kadınlar İzmir Seferihisar Doğanbey Nahiyesinden olmuşlardır²¹.

1930'lu yılların ortalarında yayınlanan ulusal ve yerel gazetelerde çıkan haberlerde kadınlara muhtar ve ihtiyar heyetlerine seçme ve seçilme hakkının verilmesi konusuna vurgu yapılırken, kadınlara bu hakkın Cumhuriyet idaresi tarafından bahşedildiği ve seçilen kadınların "erkekler kadar" bu işi yapmaya muktedir olduğu belirtilmiştir. İzmir'de yayınlanan Anadolu gazetesinde çıkan bir haber de ise Ödemiş'in Bağemir köyü muhtarlığına Ümmü hanımın seçildiği bildirilirken, kendisinin bir erkek kadar kuvvetli, düşünceli ve ileri görüşlü olduğu ifade edilmiştir²².

Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Hanım ile ilgili bilgiler, muhtarlık seçimini kazandığı birkaç günle sınırlı kalmıştır. Muhtarlık seçimleri, kutlama mesajları, kadın hakları ile ilgili birkaç yazı dışında dönemin basınında Gül Hanımın hayatı, kişiliği ya da muhtarlık dönemi icraatlarına ait herhangi bir habere ulaşamadık. Kendisi ile ilgili bilgiler yakınlarından elde edilen sözlü tarih çalışmaları sonrasında elde edilen bilgilerden oluşmaktadır.

Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Hanım Esin (Übbül)²³

Gül Hanım (Übbül) 1901 yılında Muğla'nın Milas Kazasında doğdu. Beş erkek kardeşini ve ilk eşini I. Dünya Savaşı seferberliği sırasında kaybetti. Ailesinin fazla muhafazakâr olmaması, kendisinin kız çocuğu olarak yaşatılmasına göre daha

20 "Recep Bey Gül Hanımın İntihabını Kutluluyor", *Aydın*, 15 Teşrin-i Sani 1933.

21 *Anadolu*, 7 Şubat 1934.

22 *Anadolu*, 8 Haziran 1934.

23 Gül Esin Hanım Recep Peker'inde ifade ettiği gibi 1933'ten beri devletin resmi belge ve açıklamalarına göre Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olarak kabul edilmektedir.

rahat ve özgür hareket edebilmesini sağlamıştır. Yakınlarının anlatımı ve mevcut bilgilere göre Okula kaçınıcı sınıfa kadar gittiği kesin olarak bilinmemektedir. Gül Hanım'ın seçildiği tarihlerde okuma ve yazmayı bilmesi onun ya kendi çabasıyla ya da ilk mektebi bitirmiş olduğu şeklinde değerlendirilebilir²⁴. Dönemin basını ve yakınlarının anlatımıyla Gül Hanım Cumhuriyet devrimlerine sıkı sıkıya bağlı, Cumhuriyetin kadına verdiği yeni konumu büyük bir özgüvenle yerine getiren biri olarak aile ve çevresi tarafından saygın bir kadın olmuştur.

Gül Hanımın muhtarlığa aday gösterilmesinde kasabanın ileri gelenlerinin ön ayak olması etkili olmuştur. Bunlar arasında 1930'lu yılların başlarında Çine'de doktorluk yapmakta olan ve çok partili hayata geçiş sürecinde DP'de siyaset yapacak olan Namık Gedik de bulunuyordu²⁵ Gül Hanımın muhtarlığı 2 yıl devam etmiştir. Gül Hanım muhtarlık yaptığı dönem içerisinde kendini yalnız simgesel bir görüntü olmayı kabul etmemiştir. O kasabanın sosyal ve ekonomik hayatına yönelik ciddi çalışmalarda bulunmuştur. Söz konusu çalışmalardan ilki; Çine- Karpuzlu arası ulaşımın daha rahat olması amacıyla taş döşemeli yol ve köprü yaptırmasıdır. Yolun açılışına büyük hayranlık duyduğu Atatürk'ü de davet eder. Atatürk Gül Hanımın davetini kabul etmiş ancak işlerinin yoğunluğu nedeniyle açılışa katılamamıştır²⁶.

Gül Hanımın muhtarlığı döneminde diğer bir icraatı ise; köyle ilgili işlerin konuşulup tartışılabileceği bir mekânın hayata geçirilmesidir. Gül Hanım'a göre köy işleri evlerde veya kahvehanelerde toplanarak değil, köye ait belirli bir yerde toplanarak yapılmalıydı. Bunun için köylünün de onayı alınarak bir köy odası yapılması kararı alınır. Düşüncelerini hayata geçirebilmek için köylünün ürünlerinden elde ettikleri gelirleri bir araya getirilip satılır. Ede edilen gelire bir taraftan köy odası projesi hayata geçirilirken, diğer taraftan da köylülerin kendi aralarındaki dayanışma düşüncesi güçlendirilmiştir. 1930'ların başlarında Çine Kaza

24 Gül Hanım ile ilgili olarak şu ana kadar en geniş araştırmayı yapmış olan Derya Genç Acar büyük bir özveri ile Türkiye'nin ilk kadın muhtarının akrabalarına ulaşmayı başarmış, sınırlı da olsa özel yaşamı hakkında önemli bilgilere ulaşmıştır. Bkz; Derya Genç Acar, *Aydın Tarihinde Kadın (1923-1996)*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2007, s.s.20-27.

25 Namık Gedik 1911'de Üsküdar Bulgurlumescit doğumludur. Babası Arapkir'in köklü ailelerinden gelen Kaşif Bey idi. 1937'de daha sonra kendisi gibi milletvekili olacak Hakim Melahat Gedik ile evlenmiştir. İstanbul Tıp Fakültesini 1935-1936 ders yılında tamamlayarak tabip olan Namık Gedik çeşitli yerlerde görev yaptıktan sonra 1938-1942 yıllarında Çine Hükümet Tabipliğinde bulundu. Muğla ve İstanbul'da hekimlik ve başhekimliği görevlerinin ardından siyasete atıldı. IX. Dönem milletvekilliği seçimlerinde Aydın'dan milletvekili seçildi. X ve XI. Dönemlerde de milletvekili seçilen Namık Gedik 1954'de İçişleri Bakanlığı'na getirildi. 6-7 Eylül olaylarındaki gelişmeler üzerine istifa etmiş olan Namık Gedik, 1956 da ikinci 1957'de de üçüncü kez İçişleri bakanlığı görevine getirildi. 27 Mayıs 1960 müdahalesi sonrası tutuklandı. 29 Mayıs 1960 tarihinde cezaevinde intihar etti. Bkz; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM- IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt TBMM Vakfı Yay No: 18, Ankara, 2000, s.s.98-100

26 Gül Hanım yol açılışına davet ettiği Atatürk için ona olan sevgi ve saygısının bir ifadesi olarak saten üzerine ipekle işlenmiş bir pano yapar. *Gül Hanım Atatürk için hazırladığı hediye bir başkası ile Atatürk'e göndermeyi de nezaketsizlik olarak değerlendirir*, Ankara'ya da göndermez, hatıra olarak saklamayı düşünür. Uzun yıllar saklar, vefatından sonra ise yazma pano torununda kalır. Derya Genç Acar, *a.g.t.*, s.23.

merkezinde bile köy odasının olmadığı düşünülürken Gül Hanımın yenilikçi ve aydınlanmacı önderliği daha iyi anlaşılmış olur.

Gül Hanım köylü arasındaki dayanışmayı artıran ve köyün diğer merkezlerle ulaşımını sağlayan uygulamalarının yanında köydeki gençlere yönelik bir takım girişimlerde de bulunmaya çalışmıştır. İlk olarak gençler için zararlı gördüğü kahvehanelere girişi yasaklar. Nahiye halkı zor bir karar olan bu yasaklamaya destek vermesi onların Gül Hanımın bilgisine olan saygılarının bir ifadesiydi. Gül Hanımın muhtarlığı döneminde gençliğini yaşamış olanlarla yaptığımız görüşmelerde Karpuzlu’da yaşayan gençlerin Gül Hanımın muhtarlığı döneminde kahvehaneye giremediklerini yalnızca kahvehanelerin camlarından içeriye bakmakla yetindiklerini anlatmışlardır.

Dönemin kangren haline gelmiş olaylarından biri de kız kaçırma olaylarıydı. Gül Hanım bu meseleye de el atmış, kızların ve kız ailelerinin oldukça mağdur olduğu bu olayı önleyebilmek için de ciddi bir çabanın içine girmiştir. Gül Hanım meseleyi çözmek için gençler ve aileleriyle toplantılar yapmış, onları bu sorunun kız kaçırmayla çözülemeyeceğine ikna etmeye çalışmıştır. Evlenmek isteyen gençlerin kaçmak ve kaçırmak yerine, önce kendisine başvurmalarını istemiş, muhtar olarak aileleri ikna etmeye ve gençlerin evlenmelerini sağlayacağını taahhüt etmiştir. Gül Hanımın muhtarlık yaptığı süre içinde onun sözünü yerine getiren birçok genç muhtarlığa başvurmuş, Gül Hanım da kendisine müracaat eden gençlere yardımcı olarak, evlenmeye hazır olan kızların ailelerin istenmesinde aracı olmuştur²⁷.

Gül Hanım muhtarlık süresince eğitim faaliyetlerine de büyük destek vermiştir. Eğitime yönelik en önemli uygulamasını, köy çocuklarının özellikle de kız çocuklarının okutulabilmesi için aileleri ikna etme çabaları olmuştur. Gül Hanım bu düşüncesini hayata geçirebilmek amacıyla bütün köydeki kız çocuğu olan aileleri tek tek dolaşıp çocukların okula yazılmaları için ikna etmeye çalışmıştır. Onun eğitime verdiği önemi destekleyen güzel bir anekdot köylüler tarafından şöyle anlatılmaktadır²⁸.

“1935 yılı Cumhuriyet Bayramı şenlikleri sırasında çok güzel şiir okuyan bir çocuk dikkatini çeker. Defterine çocuğun ismini kaydettikten sonra öğretmeni ile konuşur ve çok başarılı bir öğrenci olduğunu öğrenir. Anne ve babasını da soruşturduktan sonra ailesinin fakir ve çocuğun ileri düzeyde eğitim almasını sağlayacak düzeyde olmadıklarını anlar. Ağabey’i Halil Usta’ya bu çocuktan bahseder ve geleceğinin çok parlak olacağı dolayısıyla okuması gerektiğini belirtir. Bunun üzerine çocuğun üst dereceli okula gidebilmesi için gerekli masrafları karşılar”.

Gül Hanım aile içerisinde sıcak ama aynı zamanda otoriter ve sözünü dinleten biri olarak biliniyordu. Kendisi örtü kullanmazdı. Başı açık dolaşırdı.

²⁷ Derya Genç Acar, *a.g.t.*, s.23.

²⁸ Konu ile ilgili bilgiler Derya Genç Acar tarafından Mehmet Bozkurt, Cumhuriyet’tan alınmıştır.

Yaşamı boyunca kadınların modern kıyafetler giymesini savunmuştur²⁹. Bu tercihini daha muhtar olduğu dönemde Anadolu gazetesine gönderdiği mektup aracılığı ile Türk kadınına seslenerek ifade etmiştir³⁰.

“Türklüğü hiçbir millet tarihinde bulunmayan bir ilerlemeyle çok kısa bir zaman içinde inkişaf edip mucizeler yaratan ve Türk’ün ezeli ve ebedi bir yol göstericisi olan Gazi Mustafa Kemal’in biz kadınlara bahsettiği hürriyetlerdir ki, şu mektubumu yazabilmek cüretini kendimde buldum ve ortaya bir nokta-i nazar attım. Türk artık medeni milletler arasına girmiştir ve eski Türk medeniyeti nasıl cihan tarihinde kıymetli sahifeler işgal etmiş ise yeni Türk medeniyeti de yakın bir atide her millet tarihinde daha yüksek mevkiler alacaktır. Yalnız Türk köylü kadınlığı aleminde katıyen durmadan ve hiçbir sebep aramadan yapılması lazımgelen mühim bir iş vardır. Bu da köy kadınının giyim işidir... Madem ki medeniyiz ve medeni bir millet olduğumuzu cihan tasdik etmiştir. Köylü kadınlarını da uzun masraflardan kurtarmak ve medeni kisveye büründürmek zamanı gelmiş ve geçmiştir... Bendeniz Türkiye’nin ilk kadın muhtarı sıfatı ile şu nokta-i nazarımı açıkça arz ediyor ve bu işi Aydın Umumi Meclis heyeti muhteremesinden beklemeyi bir hak biliyorum”.

Çine Karpuzlu Nahiyesi Demirci Köyü Muhtarı Gül

Gül Hanımın mektubundan cumhuriyet devrimlerine bakışının önceliğini yakalayabiliyoruz. Türkiye Cumhuriyeti’nin Atatürk’le birlikte dünya tarihinde yeni bir sayfa açtığını ve dünya devletleri tarafından medeni bir millet olarak onaylandığını belirtir. Gül Hanım’ın Aydın genelindeki tartışmalarla birlikte örtü ve peştamalların atılması noktasındaki uzlaşmaya paralel olarak; medeni olmanın ilk koşulunu kadınların (özellikle köylü kadınların) kıyafet meselesine bağladığını görüyoruz. Kendisi modern kıyafetten yana tavrını ortaya koymasına ve Aydın Umumi Meclisinden bu yönde talep etmesine rağmen dönemin koşulları gereği taşra da geleneksel kıyafetlerle mücadele konusunda zorluklar yaşandığından kendi köyünde böyle bir uygulamaya gidememiştir.

Gül Hanım 1935 yılında manifaturacılık yapan Mustafa Übbül ile tanışarak nişanlanmıştır. Bu arada kendisine milletvekilliği adaylığı önerisi gelmiş, ancak bu öneri Gül Hanım tarafından kabul edilmemiştir. 1936 yılında muhtarlık süresinin dolması üzerine, tekrar aday olmaz. Aynı yıl evlenerek Çine’ye yerleşir. Muhtarlığı süresince Atatürk’le zaman zaman mektuplaştığı akrabaları ve kendisini tanıyanlar tarafından ifade edilmiştir³¹. Gül Hanımın yaşamına dair bilgilerimiz dönemin basının sınırlı ve yakınlarının verdikleri bilgilerle sınırlıdır³².

29 Anadolu, 31 Kanun-ı Sani 1934.

30 Emek Semen Yakar, *İzmir’de Kadın Hareketi (1928-1978)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004, s.69.

31 Yakınlarının anlattıklarına göre Gül Hanımın elindeki mektuplar, telgraflar ve diğer belgeler uzun süre saklanmış olmasına rağmen evlerinde çıkan bir yangın sonucu yok olmuştur.

32 Gül Hanıma ait bir günlük ve hatırat konu ile ilgili çalışmış olan tüm araştırmacıların uğraşlarına rağmen bulunamamıştır.

1936'da evlenip Çine'ye yerleştikten sonra herhangi bir işte çalışmamış olmasına rağmen boş durmayı sevmediği için kendi el emeği ile yaptığı ürünlerle vaktini değerlendirme yoluna gitmiştir. Yine yakınlarının anlattığına göre "Gül Hanım oldukça hünerli bir kadındı. Boş vakitlerini geçirmek için iğne oyası yapar, makinede çok güzel nakış işlerdi. Aynı zamanda okumayı sever ve kendisine okunan şeyleri can kulağı ile dinlerdi. Hayatının sonuna kadar çalışmış, yorulmak nedir bilmemiştir."³³

Büyük yaş farkına rağmen yaşadığı süre içerisinde eşi kendisine karşı hep saygılı, özenli ve sevgi dolu olmuştur. Eşini 1960'lı yıllarda kaybetti. Yalnız kalınca aralıklarla Cumhur Hanım'ın yanına gidip gelmeye başladı. 1970'den sonra temelli yerleşmek üzere ağabey'i Halil Usta ile birlikte Nazilli'ye geldiler. Nazilli'ye yerleşmelerinden 15-20 gün sonra Ağabey'i Halil Usta hayatını kaybetmiştir. Gül Hanım'da 1970'den yaşamını yitirdiği 1990 yılına kadar Cumhur Hanım'ın yanında kalmıştır. Ölümü dönemin Aydın'daki çıkmakta olan Ses gazetesi tarafından "Cumhuriyet tarihimizin ilk kadın muhtarı Gülkız Übbül Nazilli'de öldü. Cumhuriyetin ilanının 10. yılında Aydın'ın Karpuzlu Kasabası'nda muhtarlık yapan Gülkız Übbül Atatürk tarafından da ödüllendirilmişti". Haberi ile duyurulmuştur³⁴.

Sonuç

Ülkemizde Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyetle devam eden batılılaşma hareketleri çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerle bir taraftan toplumdaki kadın-erkek eşitsizliği ortadan kaldırılmaya çalışılırken diğer taraftan da kadının toplumda layık olduğu yere gelebilmesi için ciddi çabalar sarfedilmiştir. Cumhuriyetin modern bir toplum yaratma ideali içerisinde toplumun yarısını oluşturan kadınların ayrı bir yeri bulunuyordu. Cumhuriyet ideolojisi kadın hakları konusunda ciddi bir zihniyet ve bakış açısı değişikliği ile işe başlamıştır. Bu amaçla Cumhuriyet döneminde gerek eğitim alanında gerekse sosyal alanda yapılan değişiklikler ile kadın toplumsal yaşamın önemli unsuru haline gelmiştir. Bir süre sonra kadınlar rejimin kendilerine tanımış olduğu fırsatın bilinci içerisinde kendilerine yaratılan olanaklardan mümkün olduğunca yararlanma yoluna gittiler. 1930 ve 1934 yıllarındaki düzenlemelerle de Türk kadını siyasal alanda söz sahibi olmuştur. Çağdaşlaşmanın gereği olarak atılan bu adımlar içinde 1933 yılında kadınların köy muhtarı ve köy ihtiyar heyetlerine seçilme hakkını kazanması anlattığımız süreçte önemli dönemeçtir. 1930-1935 yılları arasında elde edilen siyasal katılım hakkını Türk kadınları içinde kimileri ailesinden, kimileri eşlerinden, kimileri de babalarından epey destek görerek toplumdaki konumlarını güçlendirdiler.. Türk Devrimi sürecinde modern yaşamın simgesi olarak kadınların öne çıkarıldığı hep söylenegelmiştir. Oysa Türkiye'nin ilk kadın muhtarı seçilen Gül Hanım örneğinde olduğu gibi yalnız yaşamasına rağmen yetenekleriyle toplumun bütününün tasvibini kazanmış kadınların bu genellemeyi ortadan kaldıracak bir

33 Cumhur Bozkurt'tan aynen Derya Genç Acar, a.g.t., s.26.

34 Ses, 20 Aralık 1990.

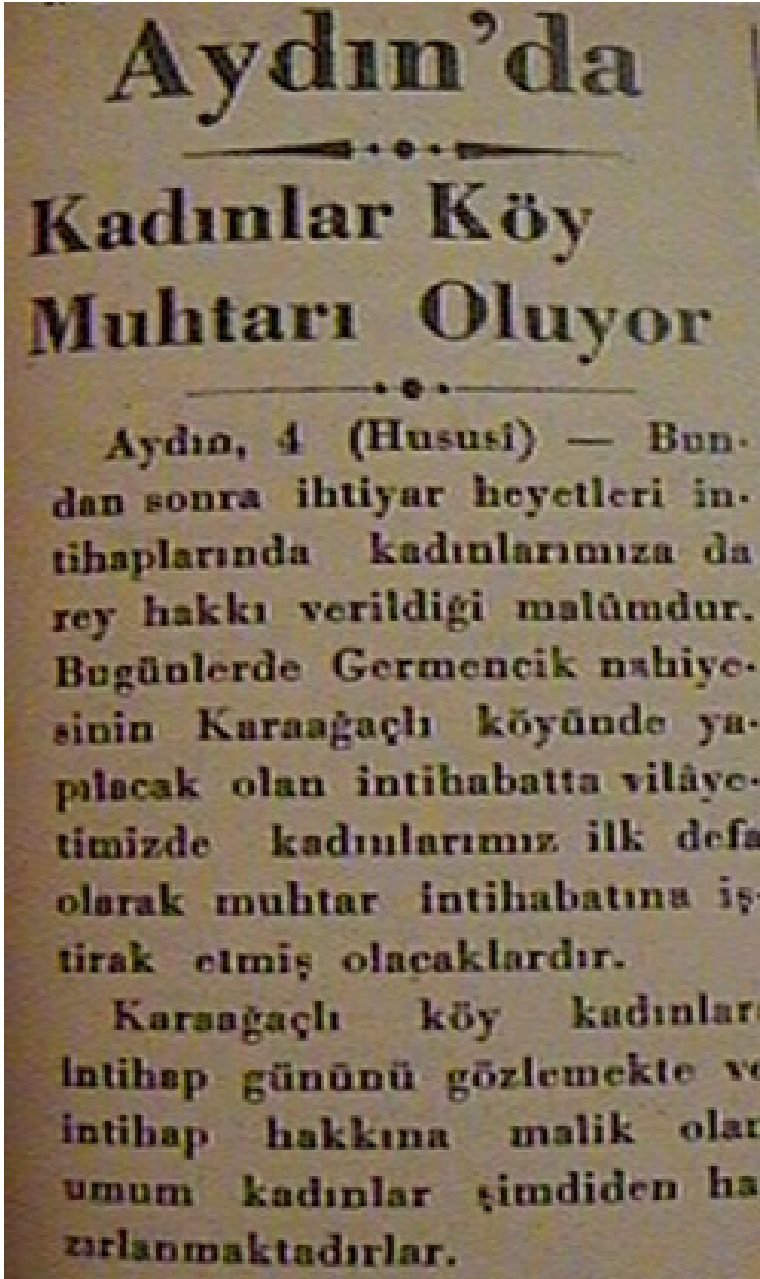
örnek olduğunu söyleyebiliriz. Gül Hanım örneğinde 1930 yıllarda Cumhuriyet rejiminin öne çıkarması ile oldukça ivme kazanmış olan kadınların toplumsal ve siyasi mücadelesi günümüzde epey kan kaybetmiş, toplumsal değişim süreci içerisinde Türk kadını kazanmış olduğu toplumsal statüyü büyük hedeflere taşıyamamıştır. Cumhuriyetin getirmiş olduğu onca kazanıma rağmen Türkiye genelinde olduğu gibi ilk kadın muhtarı seçme onuruna sahip Aydın kentinde de birkaç kadın derneği ve demokratik kitle örgütünün gayretlerine rağmen kadınların kamusal yaşam içerisinde geri kalmışlığı ve yalnızlığı devam etmektedir.

RESİMLER

Resim 1: Muhtar Seçildiği tarihlerde Gül Esin Hanım mahalli kıyafetleriyle Çine 1933.

(Gül Hanım'ın mahalli kıyafetlerle çekilmiş olan bu fotoğrafı başta Merve Kavakçı olmak üzere pek çok İslami kesim tarafından istismar edilmiştir).

Resim 2: Kadınların Köy Muhtarlığı seçimlerine Aydın'da ilk kez Germencik Nahiyesi Karaağaçlı köyünde katıldıklarına dair İzmir'de yayınlanan Anadolu Gazetesi'nin haberi.

Türkiye’de İlk Kadın Muhtar Gül Hanımdır..

Aydın Muhabirimiz Menemen Kaymakamı Nihat Bey’e Cevap Veriyor.

Aydın, (İlhususi) — Gazetemizin 15 ikinci teğrin 933 tarihli sayısında, Türkiye cümhuriyetinin kadın muhtarı Gül Hanım hakkında Menemen kaymakamı Ali Nihat Beyin yazısını okudum.

Bu yazıda, bilhassa “Gül Hanım namına birinin.. tabirini çok garip buldum. Sonra, Kudret Hanımın geçaat ve besaletinden bahs olunmakta hikmet ve kastı da anhyamadım.

Milli mücadelede, erkeklerle yanyana harbeden, erkeklerin bile zor başaracakları birçok cephe ve cephe gerisi işlerini gören kadınlarımız pek çoktur. Hem ne hacet; ordulara kumanda eden, milletlere başbuğ olan Türk kadınlarından tarih bol bol bahsediyor.

Gül Hanımın ilk kadın muhtar olmadığı hakkındaki mütealeme gelince:

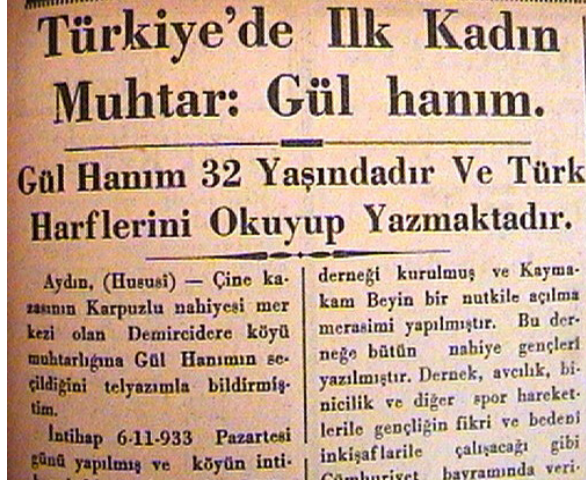
Türkiye cümhuriyetinin ilk kadın muhtarıdır.

Fırkamız kâtibiumumisi Recep Beyefendinin Aydın C. H. F. vilâyet idare heyetinin defâletile Gül Hanıma yolladığı şütel yazı, Gül Hanımın ilk kadın muhtarımız olduğuna şüphe bırakmaz sanırım,

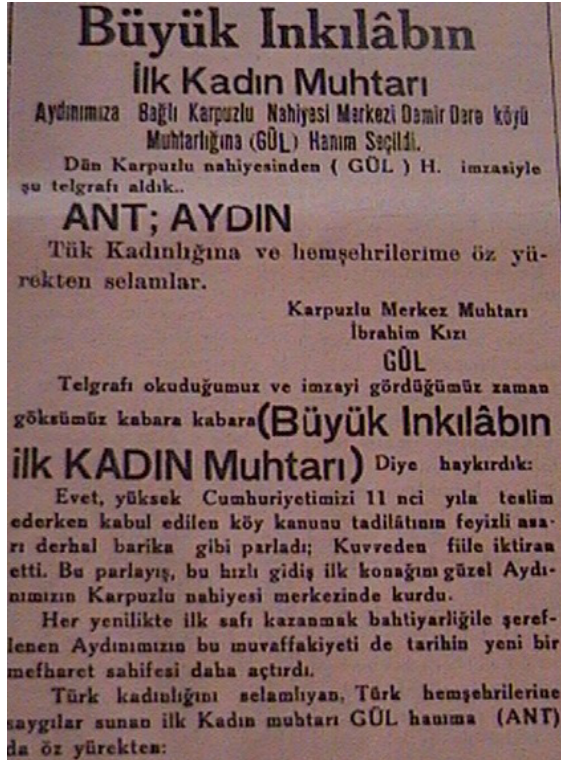
Saref

“Türkiyenin ilk kadın muhtarı olmak büyük bir şereftir. Kutlu olsun! Karpuzlu muhtarlığında erkek atkadılarınızdan geri kalmayan muvaffakiyetler kazanmanızı dilerim. Sizin ve aranızda aynı vazifeleri alacak bütün hemşirelerimizin fırkamızın Türk kadınının östönlogu hakkındaki davasına hak kazandıracak misaller vereceklerine şüphe yoktur.

Resim 3: Türkiye’de ilk kadın Muhtar’ın kim olduğu konusunda epey tartışma yaşanmış bir ara Menemen Kaymakamı İlk kadın muhtarın kendi ilçelerinden çıktığını iddia etmiş bu iddiasını dönemin gazetelerine kadar taşımıştı.

Resim 4: Türkiye'nin ilk kadın muhtarının Aydın Çine'den Gül Hanım olduğuna dair dönemin gazetelerinden İzmir'de çıkan Anadolu Gazetesi'nin haberi.

Resim 5: Gül Hanım'ın Ant Gazetesi'nde muhtar seçilmesiyle ilgili teşekkür telgrafi ve Ant Gazetesi'nin değerlendirmesi.

Resim 6: Modern Köy Muhtarı Gül Hanım ve Annesi

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi.

Düştur

II. Gazeteler

Anadolu

Ses

Ant

Hakimiyet-i Milliye

Aydın

III. Kitap, Tez ve Makaleler

ACAR, Derya Genç, Aydın Tarihinde Kadın, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2007.

ÇAKIR, Serpil, “Siyasal Yaşam Katılım Mücadelesinde Türk Kadını”, Kadınlar ve Siyasal Yaşam, İstanbul 1991, s.131-141.

ERDOĞAN, Hamza, “Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Mercimekliden”, Aksiyon, sayı: 721, İstanbul 2009, s.5.

İNAN, Afet, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara 1968.

_____, Atatürk’ten Mektuplar, Ankara 1981, s.11. Afet İnan, Atatürk Ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, Ankara 1964.

ÖZTÜRK, Kazım, Türk Parlamento Tarihi, TBMM- IX. Dönem (1950-1954) VII. Cilt TBMM Vakfı Yay No: 18, Ankara 2000.

YAKAR, Emek Semen, *İzmir’de Kadın Hareketi (1928-1978)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004.

IV. İnternet Yayınları

http://www.yalovamiz.com_(Erişim: 26.08.2011).